

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

Ιδρυτής : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Διευθύντης : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1953

Ε.Φ.Α.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΑΪΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Οι αδελφοί Δημήτριος και Νικόλαος Καΐρης, έγγονοί του αδελφού του Θεοφίλου Δημητρίου, διασώζουν με ευλάβεια και στοργή πλουσιώτατο αρχείο του Θεοφίλου και της Εύανθιας. Εκτός από τὸ πλῆθος τῶν χειρογράφων ανέκδοτων έργων του Καΐρη (Φυσικῆς, Μαθηματικῶν, Θεοσεβικῶν) τὸ ἀρχεῖο περιλαμβάνει πολύτιμη συλλογὴ ἐπιστολῶν, κυρίως θαυμαστῶν τοῦ δασκάλου καὶ ὁπαδῶν τοῦ θεοσεβισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν πλοῦσια συλλογὴ ἀλληλογραφίας ἐκρίναμε καλὸ νὰ ἐπιλέξουμε μερικές ἐπιστολές τοῦ Καΐρη, τῆς Εύανθιας, καὶ ἄλλων, χαρακτηριστικῆς τῶν πιδό σπουδαίων περιόδων καὶ περιστάτικῶν τῆς δραματικῆς ζωῆς τοῦ σοφοῦ τῆς Ἄνδρου. Μαζὶ μὲ ὅσα ἄλλα κείμενα ἔχουν ὡς τώρα δημοσιευθῆ, θὰ προαγάγουν κάπως καὶ τοῦτα τὶς γνώσεις μας γιὰ τὸν Καΐρη.

Τὴν προσωπικότητα ὁμως τοῦ Καΐρη, τὴ διδασκαλία του, θὰ τὰ συλλάβουμε μὲ ἀκρίβεια μόνο ὅταν καὶ ὅσα ὡς τώρα ἔχουν ἐκδοθῆ, χαμένα τὰ περισσότερα σὲ δυσεύρετα ἐπαρχιακὰ ἔντυπα, συγκεντρωθῶν καὶ ἐπανεκδοθῶν καὶ, τὸ σπουδαιότερο, ὅταν ἐκδοθῆ, ἂν ὄχι ὀλόκληρο, τοῦλάχιστο τὸ πιδό ἀντιπροσωπευτικὸ τμήμα τοῦ πλοῦσιου ὑλικοῦ τοῦ ἀρχείου τῶν ἀδελφῶν Καΐρη, καὶ ἄλλων ἴσως ἀρχείων ποῦ περιέχουν καΐρικά κείμενα. Τώρα ποῦ οἱ νεοελληνικῆς σπουδῆς σημειώνουν σημαντικὴ ἀνθιση πρέπει νὰ πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἡ κατάλληλη ὥρα καὶ γιὰ

ἓνα ἀντικειμενικὸ καὶ ὀλοκληρωμένο παρουσίασμα τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Μορφὴ ἀπὸ τὶς λίγες ποῦ ἔχομε. Ἡθὸς σπάνιο, συνέπεια θαυμαστῆ, ἀγρυπνος ἀγῶνας γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ γένους ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος, στοχασμὸς στραμμένος πάντα στὰ πιδό ὑψηλὰ καὶ πιδό σεβαστὰ θέματα, τὸν Θεό, καὶ τὸν Ἄνθρωπο, εἶναι οἱ κύριες ἀρετές του ποῦ πάντα θὰ γοητεύουν, θὰ συγκινοῦν, θὰ μιλοῦν στὴν ψυχὴ ἐκείνων ποῦ τὸν πλησιάζουν, ἄσχετα ἂν ὁ νοῦς των δὲν συμμερίζεται τὰ πορίσματα τῶν δικῶν του στοχασμῶν.

Τὸν εἶπαν «νέον Σωκράτη» καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο. Ταύτισε καὶ ὁ Καΐρης, ὅπως ὁ μεγάλος Ἀθηναῖος τὴ θεωρία μὲ τὴν πράξη. Ἡ γνώση ἦταν καὶ γιὰ τὸν Καΐρη ἀρετὴ. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴ βασικὴ ἀρχὴ ἀπάνω στὴν ὁποία θεμελίωσε τὴ ζωὴ του ἦταν ἡ ἀπόφαση νὰ ρυθμίζη πάντα τὴ διαγωγὴ του μόνο σὲ ὅ,τι ὁ νοῦς ἀποδέχεται ὡς ὀρθὸ καὶ δίκαιο. Γιὰ νὰ μὴν παραβῆ τὴν ἀρχὴ αὐτὴ προτίμησε τοὺς διωγμοὺς καὶ τὴ φυλακὴ. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀρχὴ ποῦ ὀδήγησε καὶ τὸν Σωκράτη στὴ φυλακὴ καὶ τὸ κῶναιο. Αὐτὴ του ἡ στάση ἀνεβάζει τὸν Καΐρη στὴ σειρά τῶν γνήσιων πνευματικῶν ἀνθρώπων καὶ κάνει πολύτιμη τὴν ἀναστροφή μας μαζί του.

Ἄλλα τὰ κείμενα ποῦ δημοσιεύουμε εἶναι ἀνέκδοτα, ὅσο φυσικὰ ἦταν δυνατό νὰ ἐξακριβωθῆ τοῦτο.

B. N. ΤΑΤΑΚΗΣ

Α.— ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΪΡΗ ΣΤΟΝ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟ ΚΟΡΑΗ'

1

Σοφώτατε καὶ φιλογενέστατε!

Δύο ἐπιστολάς σου ἔως τώρα ἔλαβον, τὴν μίαν κατὰ τὴν 23 Ἰανουαρίου γεγραμμένην, μεθ' ἧς καὶ τὴν πρὸς τοὺς καλοὺς καὶ ἀ-

1. Ὁ Καΐρης δίδασκε τότε στὴ Σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν. Τὸ κείμενο καὶ τῶν δυὸ ἐπιστολῶν εἶναι ἀπὸ τὸ ἀντίγραφο ποῦ εἶχε κρατήσει ὁ ἴδιος ὁ Καΐρης στὸ ἀρχεῖο του.

γαθοὺς ἐφόρους τοῦ Κυδωνιακοῦ τούτου Γυμνασίου καὶ τὴν πρὸς τὴν ἀδελφὴν μου σοφὴν ἐπιστολήν σου, τὴν δὲ κατὰ τὴν 5 τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου μεθ' ἧς καὶ τὸν κατάλογον τῶν σταλέντων ὀργάνων τὰ ὁποῖα ἐμάθομεν χθὲς ὅτι ἐφθασαν εἰς Ψαρά.

Πόσῃν χαρὰν προῦξένησαν αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ πρὸς οὓς ἐστέλλοντο, πόσῃν ἀγαλλί-ασιν εἰς τοὺς Διδασκάλους καὶ Μάλιστα εἰς

τὸν κλεινὸν Γρηγόριον¹ τὸν θεμελιωτὴν καὶ προστάτην τοῦ Γυμνασίου τούτου (ὃς τις καὶ εὐλαβῶς σὲ ἀσπάζεται) πόσης εὐφροσύνης ἔγινεν αἷτιος καὶ εἰς τοὺς διδάσκοντας καὶ εἰς τοὺς διδασκομένους ἢ τῶν ὀργάνων ἀποστολή, πόσας καὶ ποίας εὐχαριστίας ἔλεγον κοινῶς ὅλοι διὰ σὲ τὸν σφύτατον καὶ φιλογενέστατον ἄνδρα, μὴ δυνάμενος ἐγὼ νὰ περιγράψω ἀφίνω εἰς τὴν σοφὴν ψυχὴν σου νὰ ἐννοήσῃ καὶ μὲ τὴν φιλογενῆ καὶ Εὐαίσθητον καρδίαν σου νὰ αἰσθανθῇ· ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπω, ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ σου ἐσάκις ἀναγινώσκονται προξενούσι πάντοτε τὴν αὐτὴν ἐκείνην διάθεσιν, τὴν ὁποίαν καὶ κατ'ἀρχὰς ἀναγνωσθεῖσαι προξένησαν, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Κοραῆ προφέρεται πάντοτε μὲ σέβας καὶ μὲ θαυμασμόν.

Ἀφ' οὗ ἀνέγνων τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν σου, εὐθὺς ἐξετάσας τὴν Βιβλιοθήκην ὄλην ἔμαθον, ὅτι τὰ μὲν Ἑλληνικὰ βιβλία εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνακαινίζωνται ὅλα κατ'ὀλίγον, διότι ὅσα καὶ ἂν ἔχη μένουσι διόλου ἄχρηστα καὶ ὡς σεσαθρωμένα καὶ ὡς κακῶς ἐκδομένα. ὅθεν ἔγραψα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον σου Ἀλέξανδρον Βασιλείου (πρὸς τὸν ὁποῖον στέλλονται ἤδη διὰ τοῦ ἐν Σμύρνῃ Στεφάνου Ράλλη ἑπτακόσια γρόσια, τριακόσια δηλ. διὰ τὴν εἰκόνα σου καὶ τετρακόσια τὰ κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐξῆς σταλησόμενα) εἰς νὰ ἀγοράζῃ μὲ τὰ τετρακόσια ταῦτα ὁποιοδήποτε καλῶς ἐκδιδόμενον Ἑλληνα συγγραφέα ἀπὸ τῶν παλαιότερων ἀρχίζων. ὅσα δὲ εὐρον ἑτερόγλωσσα βιβλία κατέγραψα εἰς τὸν ἐμπερικλειόμενον κατάλογον, δι' οὗ νὰ ὀδηγηθῆς δύνασαι εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνγκαιότερων τῆς φυσικῆς θεωρίας βιβλίων. Παρακαλῶ δὲ νὰ προαγορασθῶσι πρὸς τούτοις καὶ χημικὴ τις εἰς τὰς τέχνας προσηρμοσμένη ὡς ἢ τοῦ Chaptal (;) ἢ ἄλλου τινὸς νεωτέρου, ἐκτὸς τοῦ Ἄγγλου Tompson, τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον, περὶ οὗ πολλάκις μὲ ἔλεγε, διὰ τοὺς διδασκάλους τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας τοὺς τὴν Γαλλικὴν εἰδόμενος διάλεκτον, Λεξικὸν Ἑλληνογαλλικόν, καὶ Γαλλικὸν Ἑλληνικόν, ὅχι ὁμοίως τὸ τοῦ Quênon (;), Γεωγραφίαν τινὰ ἐκτεταμένην (;), μεταφυσικὴν καὶ μικρὰν ἠθικὴν καὶ μικρὰν Ἐγκυκλοπαιδείαν διὰ τοὺς παῖδας,

2. Ἐννοεῖ τὸν Γρηγόριον Σαράφην.

πρὸς δὲ καὶ προπαιδείαν τινὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ζωγραφικῆς ἔχουσιν διὰ τοὺς ἀρχαρίους ζωγράφους, δι' ἧς καὶ οἱ παῖδες εἰς τὸ σχεδιάζειν νὰ προγυμνάζωνται δύνανται.

Διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας δηλ. μεταφυσικῆς, λογικῆς καὶ ἠθικῆς, εἶναι ὁ ρηθεὶς Γρηγόριος, ὃς τις ἂν καὶ εἰς ἄλλα σχολεῖα ἠμπόρει νὰ λαμβάνῃ καὶ τετραπλάσιον μισθόν, εὐχαριστεῖται ὁμοίως νὰ μένῃ ἐνταῦθα, τὴν ἰδίαν εὐεργετῶν πατρίδα, εἰδὼς (;) καλὰ τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν διάλεκτον, ἐνασχολεῖται δὲ ἤδη καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν, παρ' αὐτοῦ δὲ καὶ οἱ τῶν γραμματικῶν διδασκαλοὶ ὀδηγούμενοι, ὅτινες εὐλαβῶς σὲ ἀσπάζονται, καὶ οἱ κατὰ τὸ διδάσκειν ἱκανοὶ μαθηταί, μεγάλης εἰς τὰ μαθήματα προόδου γίνονται παραίτιοι. Περὶ δὲ τῆς ἀδελφῆς μου, ὅτι καὶ ἂν σὲ γράψω δὲν δύναμαι νὰ σὲ παραστήσω ἱκανῶς, πόσῃν ἔλαβεν χαρὰν διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν θαυμασίαν ἐπιστολήν σου· εἴθε ἢ εὐχὴ σου νὰ τὴν ἀξιῶσῃ νὰ κατασταθῇ ἀξία καὶ τοῦ Γένους τῆς καὶ τοῦ ὀνόματός τῆς¹.

1815, Ἰούλιος 20

(χωρὶς ὑπογραφή)

2

Σοφὲ τῆς Ἑλλάδος διδάσκαλε,

Εἶναι πολὺς καιρὸς, ἀφ' οὗ ἔλαβον τὴν πρὸς ἐμὲ ἐπιστολήν σου, καὶ ὁμοίως δὲν ἐδυνήθην ἕως τῶρα νὰ σὲ ἀποκριθῶ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλογενοῦς ἐκείνου ἀνδρός², δὲν ἤξευρον πρὸς τίνα νὰ πέμπω τὰς ἐπιστολάς μου, διὰ νὰ σὲ στέλλωνται ἀσφαλῶς. Τώρα ἐγνώρισα τὸν φιλογενῆ αὐτοῦ ἀδελφὸν Μιχαὴλ Βασιλείου, καὶ δι' αὐτοῦ ἀπεφάσισα νὰ σὲ γράψω· ἀρχίζω δὲ ἀπὸ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ἐπιστολῆς σου· διότι αὐτὸ μὲ ἔκαμε νὰ κλαύσω. Δὲν ἤξεύρω τίς δαίμων ἐκίνησεν ἀνθρώπους, ἢ δαίμονας νὰ ταράξωσι τὰς τελευταίας ἡμέρας ἐκείνου, ὃς τις ἀφιέρωσεν ὄλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ὃς τις μὲ τὰς συμβουλὰς καὶ συγγράμματά του ὠφέλησε τόσον τὸ γένος του, ἐβίασε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη

1. Πολύτιμο τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς γιὰ τὸ ἔργο τῆς Σχολῆς Κυδωνιῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα ποὺ τὴν κυβερνοῦσε καὶ γιὰ τίς προοπτικὰς ποὺ παρουσιάζει.

2. Τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου.

νά τὸ τιμῶσιν ὀπωσοῦν, καὶ ἔκαμεν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεώς του. Ἀπὸ ὅλας τοῦ ἀνθρώπου τὰς δυστυχίας ἢ δουλεία εἶναι φρικτοτέρα· ἐγὼ ὁμῶς, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοί, ἤθελον ὑποφέρει καὶ τὴν πλέον σκληρὰν, ἐὰν ἦτον δυνατὸν νὰ ὁμιλῇ τὸ γένος τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων του· πλὴν καὶ ἐὰν τὸ ἀδύνατον τοῦτο, ὡς δυνατὸν ὑποτεθῆ, δὲν βλέπω ἄλλην ὁδὸν εἰς αὐτὸ ἀχουσαν παρὰ τὴν ὁποῖαν σὺ ἔδειξας. Αἱ καλαὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἐκδόσεις, ἢ σύγκρισις τῆς ἀρχαίας, καὶ τῆς σημερινῆς διαλέκτου, τὰ ἐντελῆ καὶ τῶν δύο λεξικά, εἶναι οἱ μόνοι ὁδηγοί. Ἐὰν χωρὶς τῶν λειψάνων τῆς γλυπτικῆς, καὶ ἀρχιτεκτονικῆς τῶν παλαιῶν, καὶ χωρὶς τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, ἔπρεπε νὰ παρέλθωσιν αἰῶνες πολλοί, διὰ νὰ φθάσωσι τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκονταί· βαθμὸν τῆς παιδείας, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, οὐδὲ οἱ αἰῶνες αὐτοὶ ἤθελον ἐξαρκέσει χωρὶς τῶν ἀνωτέρω μέσων· ἢ, ἐὰν ἔχωσιν, ἄς δείξωσιν οἱ κατήγοροι οὗτοι ἄλλους ὁδηγούς, εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ὁδηγοῦντας. Ἐγὼ ὁμῶς ἐβεβαιώθην, ὅτι διὰ νὰ ἐκδώσῃ τις μόνον τὸ περὶ φυτῶν τοῦ Θεοφράστου, εἶναι ἀνάγκη νὰ διδαχθῆ πολλὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς ἀμαθεῖς τῆς Ἑλλάδος χωρικούς. Πλὴν ἢ Πατρίς ἐνθυμεῖται, καὶ θέλει ἐνθυμῆσθαι διὰ παντός, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ καθαρισμοῦ τῆς γλώσσης τῆς καὶ τὸν Κοραῆν. Ἐκαμες πολλὰ καλὰ μὴ κοινῶς πρὸς τινὰ τὴν ἐπιστολὴν μου· παρακαλῶ δὲ νὰ μὴ κοινώσῃς μηδ' αὐτὴν μηδὲ καμμίαν ἄλλην ἐδικὴν μου. Περὶ δὲ τῆς Κηδωνίας τῆς Λέσβου, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ὑπήγον ἐγὼ ὁ ἴδιος διὰ νὰ βεβαιωθῶ. Σώζεται καὶ τὴν σήμερον ἐπάνω εἰς ράχιν ἀκροτηρίου τινος τῆς Λέσβου ἀντικρῦ τῶν Κυδωνιῶν τούτων¹ κειμένου, χωρὶον ἀπὸ 150 τουρκικὰς οἰκίας συνιστάμενον, καὶ ἀπὸ μὲν τοὺς Τούρκους Μπαλταῖκ (ραχοκόκκαλον ψαρίου) ἀπὸ δὲ τοὺς χριστιανοὺς Κηδόνα, ἢ Κυδόνα λεγόμενον. πρὸ τοῦ ἀκροτηρίου δὲ τούτου κεῖται νησιδίον ἐπίπεδον καὶ χαμηλὸν σχεδὸν ἕως εἰς τὴν θάλασσαν, νησὶ τῆς Κηδόνας ὀνομαζόμενον, καὶ φωλεὰ τῶν Λάρων ὑπάρχον. Ἀπέχει δὲ ἀπὸ τοῦ ἀκροτηρίου ἕως 300 βήματα,

καὶ μηκύνεται μὲν πρὸς ἀνατολὰς ὡς 250 σχεδόν, πλατύνεται δὲ πρὸς ἄρκτον ὡς 150· κατὰ τὸ μέσον δὲ τοῦ νησιδίου, εἶναι μικρὸς καλαμῶν ἐπάνω εἰς μικρὸν σωρὸν πετρῶν καὶ χωμάτων ἐκ τοῦ ὁποῖου φαίνεται ὅτι κατ' αὐτὸ τὸ μέρος ἦτον ἄλλοτε πηγὴ ὕδατος, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἐχώθη. Ὅ,τι ὁμῶς λέγει ὁ Πλίνιος περὶ τοῦ κατ' ἔτος ἀναδλύζοντος ὕδατος ἐπάνω εἰς τὸ νησίον, γίνεται καὶ τὴν σήμερον εἰς τὴν ξηρὰν πλησίον τοῦ χωρίου τῆς Κηδόνας· κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν κατοίκων αὐτῆς μετὰ τὰς πολλὰς τοῦ χειμῶνος βροχὰς, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ χωρίου ὡς τέταρτον τῆς ὥρας, εἰς τὴν ἀρκτικὴν μικροῦ ὄρους πλευρὰν διὰ τινος αὐτοῦ σχισμῆς ρέει ἱκανὸν θερμὸν ὕδωρ ἕως εἰς τὸ θέρος σχεδόν, ἔπειτα ἀφανίζεται διόλου, καὶ πάλιν ἀρχίζει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ταχύτερον, κατὰ τὴν διαφορὸν δηλ. ξηρασίαν, ἢ ὑγρασίαν τοῦ ἔτους. Τοῦτο, ὡς λέγουσιν οἱ κάτοικοι, ἐγένετο πρότερον ἀνὰ ἑπτὰ ἔτη, τῶρα δὲ γίνεται κατ' ἔτος· ἐπειδὴ ὁμῶς καὶ ἐγὼ ὑπήγον ἐκεῖ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου, δὲν ἠξιώθην νὰ ἰδῶ τὸ τοιοῦτον φαινόμενον, ἴσως δὲ μετὰ ταῦτα βεβαιωθῶ. Ὁ περίξ ὁμῶς τόπος εἶναι γεμάτος ἀπὸ θερμὰ ὕδατα, πρὸς μεσημβρίαν τῆς Κηδόνας, ὡς δύο ὥρων διάστημα, εἰς τὸν αἰγιαλὸν εἶναι θερμὰ λουτρά, ὅπου τὸ ἔαρ συναθροίζονται πλῆθος ἀνθρώπων καὶ διὰ νὰ λούωνται καὶ διὰ νὰ φλεβοτομῶνται. Περὶ δὲ τῆς ὁμοιότητος τῶν κατοίκων τῆς Κηδόνας τῆς Λέσβου, καὶ τῶν Κυδωνιῶν τούτων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιωθῶμεν· διότι ἐκεῖνοι μετέβαλον καὶ θρησκείαν καὶ γλῶσσαν· ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ ἦθη καὶ ἡ γλῶσσα τῶν περίξ χριστιανικῶν χωρίων ὁμοιάζουσιν ἱκανῶς μὲ τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ τούτου, εἶναι τουλάχιστον πιθανόν, ὅτι οἱ πρότεροι κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ἄποικοι τῆς Κηδόνας¹. Πολλοὶ ὁμῶς τῶν ἐδῶ γηραιῶν ἔχουσιν ἐκ παραδόσεως, ὅτι εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ἐδῶ λιμένος πλησίον εἰς τὸ δυτικὸν αὐτοῦ στόμιον, εἰς τόπον λεγόμενον ἐγρὶ μπουτσάκ (καμπύλη γωνία) ἦτο χωρίον τοῦ ὁποῖου οἱ κάτοικοι ἀπὸ τοὺς πειρατὰς ἐνοχλούμενοι ἀφῆκαν τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ ἐλθόντες ἐδῶ, εἰς τὴν ἀνατολικὴν δηλ.

1. Τῶν Κυδωνιῶν δηλαδὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

1. Τῇ γνώμῃ αὐτῇ δέχονται καὶ τώρα. Βλέπε Ἰ. Καραμπλιά, Ἱστορία τῶν Κυδωνιῶν Α', 24 κέ.

πλευρὰν τοῦ εὐρυχώρου καὶ στενοστόμου τούτου λιμένος, ἔκρυψαν τρόπον τινὰ τὰς καλύβας των εἰς τὸ τότε εὐρισκόμενον δάσος τῶν Κυδωνιῶν· βεβαιουσι δὲ τοῦτο καὶ μὲ τὸ τουρκικὸν τοῦ τόπου ὄνομα· διότι Ἄρβαλί, τόπον Κυδωνιῶν σημαίνει. Εὐτυχεῖ δὲ τὴν σήμερον ἡ πόλις αὕτη ὄχι πλέον ἀπὸ τῆς γῆς τὰ Κυδωνία, ἀλλ' ἀπὸ κυδωνία τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλα διάφορα ὀστρακοδέρμων εἶδη εἶναι γεμάτος ὁ λιμὴν αὕτης. "Ὅ,τι ἔμωσ ἔπρεπε νὰ γεννήσῃ ἡ ἐπιστολή σου τὸ ἐγέννησε, χάρις εἰς τὸν ὄντως φιλογενῆ καὶ φιλόσοφον Γρηγόριον¹, ὃς τις ἀδελφικῶς σὲ ἀσπάζεται· ἔχομεν δηλ. τώρα διδάσκαλον τῆς Ἰταλικῆς καὶ Λατινικῆς διαλέκτου, εἶναι ὁμῶς μερικὸς², ἐλπίζω δὲ νὰ κατασταθῇ καὶ κοινός, ἐὰν δὲν συμβῶσι δυστυχίαι καὶ περιστάσεις οἱαὶ δύο ἤδη ἔτη συνέβησαν, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ....." καταθλίβει ὄχι μικρὸν τὴν πόλιν ταύτην. Πρὸς ἄρκτον τῆς Κηδῶνας ὡς δύο ὥρων διάστημα, εἰς ἐρείπια ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου λεγομένης εὖρον τμήμα μαρμάρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται...

Ο ΔΑΜΟΣ

..... ΕΥΕΡΓΕΤΗΚΟΙΣΑΝ

ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣΑΝΤΕΣ ΕΠΙ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΑΡΙΣΤΕΩΣ

ΝΙΚΑΝΩΡ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΔΗΜΕΑΣ ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΜΙΑΣ

ΕΥΔΟΜΙΣΚΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΙΝΕΟΥ ΟΥΛΙΑΔΗΣ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΕΡΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΥΠΟΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ.

Τοῦτο δὲ τὸ μάρμαρον ἐγὼ δὲν τὸ εἶδον. "Ὅθεν καὶ τὸ ἀντέγραψα, καθὼς μὲ τὸ ἔφερον γραμμένον. Πλὴν ἐπεθύμουν νὰ μάθω τίνων ἐστρατήγησαν οἱ στρατηγοὶ οὔτοι. Περὶ δὲ τοῦ βιβλίου τοῦ περὶ ἀγωγῆς νεανίδων τοῦ Φενελῶνος⁴ μὲ ἐβεβαίωσαν φίλοι μου, ὅτι θέλει μὲ ἐπιφέρει πειρασμὸν ὄχι μικρὸν. Δὲν τολμῶ λοιπὸν νὰ τὸ ἐκδώσω, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ αἷτια καὶ μάλιστα δι' αὐτό. "Ὅθεν στέλλω τώρα διὰ τοῦ Μιχαήλ Βασιλείου 200 γρόσια, καὶ παρακαλῶ νὰ

ΤΑ Ν ΠΟΛΙΝ ΠΟΛΛΑ ΚΑ Ι ΜΕΓΑΛΑ ΑΡΕΤΑΣ
ΕΝΝΕΚΑ
ΚΑΙ ΕΥΝΟΙΑΣ ΤΑΣ ΕΙΣ ΕΑΥΤΑΝ

εἰς ἐρείπια δὲ ἐπάνω εἰς τὰ Μοσχονήσια καὶ εἰς τὸ ἀρκτικὸν τοῦ λιμένος τούτου στόμιον, Ντουλάπι λεγόμενον, κείμενα, εὖρομεν ἐγὼ καὶ ὁ Γρηγόριος τμήμα μαρμάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γραμμένον

..... ΚΩ
ΕΝΕ Μ CNTΩ
ΠΩΡΟ ΤΑΜΙ
ΣΕΛΗ Ψ ΑΡΓΥ
ΝΗ ΡΟΥ ΛΙ
ΚΑΤΕ ΤΡΑC
..... ΠΕΝ
..... ΤΕ .

Ἐκ τούτου δὲ μόνον τό, Πωροσελήνη κατέ(βαλεν) εν τω ταμιω ἀργυρου λιτρας πεντε, ἀναγινώσκονται, τὰ δὲ λοιπὰ εἶναι διόλου διεφθαρμένα· εἶναι δέ, ἴσως, περιεργοὶ αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται διὰ τὴν ὀρθογραφίαν. Εὐρέθη δὲ καὶ εἰς Ἄνδρον εἰς μοναστήριον τῆς Ἁγυῖας¹ λεγόμενον, τμήμα μαρμάρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται.

φροντίσης δι' αὐτῶν, μερικὰ βιβλία διὰ τὴν ἀδελφὴν μου, ἠθικὰ δηλ· ἡ μυθιστορικὰ περιέχοντα ὁμῶς ὑποθέσεις ἑλληνικὰς· θέλεις δὲ τὰ στείλει μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Τόμπραν ἂν εἶναι τρόπος· φαίνοματ, ἴσως, ὀχληρὸς, ἀλλ' ἐγὼ τρόπον τινὰ ἔχω υἱοῦ θάρρους πρὸς σέ, καὶ διὰ τοῦτο τολμῶ νὰ προξενῶ τοιαύτας ἐνοχλήσεις. "Ἐρῶ σοφὲ τῆς Ἑλλάδος διδάσκαλε².

1819 : Φεβρουαρίου 12 : Κυδωνίαις.

ὁ φίλος σου Θεόφιλος

1. Τὸν Γρηγόριον Σαράφην.
2. Ἰδιωτικὸς.
3. Εἰκάζω ὅτι ὁ Καῖρης ἀναφέρεται ἐδῶ στίς διχόνοιες ποῦ κατέθλιβον ἀπὸ τὸ 1818 τὴν πόλιν τῶν Κυδωνιῶν. Βλέπε Ἰ. Καραμπλιά ἔθν. ἀ. Α', σ. 142 κέ. Τὸ οὐσιαστικὸ ποῦ λείπει θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ λέξις διχόνοια.

4. Fénelon, de l' éducation des filles.

1. Τὸ ὄρθον : Μονὴ τῆς Ἁγίας Ἡ Ζωοδόχου Πηγῆς. Βλέπε Δ. Πασχάλη, Ἱστορία τῆς Νήσου Ἄνδρου, Α' 496.

2) Βλέπε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κοραῖ σὲ Α' Ἀπάνθισμα Ἐπιστολῶν Ἄδ. Κοραῖ, Ἰακ. Ρῶτα, 1839, σ. 76.

Β'. — ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΔΕΛΦΗ ΤΟΥ ΕΥΑΝΘΙΑ

Σπάνιος και πρότυπος είναι ο αδελφικός δεσμός που συνδέει τον Θεόφιλο με την Ευανθία. Το αρχείο των αδελφών Καϊρη περιέχει μεγάλο αριθμό επιστολών ιδιαίτερα της Ευανθίας. Αυτές που επιλέξαμε τις θεωρούμε χαρακτηριστικές, είτε

για την ποιότητα των σκέψεων και αισθημάτων που περικλείουν, είτε για τις πληροφορίες που παρέχουν για πρόσωπα και γεγονότα του 21, για τη διδακτική δράση του Καϊρη, τη μέριμνά του για το οικοτροφείο, και για τον διωγμό και την έξορά του.

1

Ἀγαπητὴ Ευανθία,

Εἶναι πέντε τῆς νυκτὸς ὥρας. Ὅλοι ὑπνώττουσιν, ὅλα ἠσυχάζουσιν· μόνον οἱ ὀφθαλμοί μου μένουσιν ἀύπνοι, καὶ ἐγὼ ἀνήσυχος. Ἀνέγνω τρεῖς, τὸ ἄσμα τὸ Δαλεράκου, καὶ ἐπαυσεὶν ὀλίγον ἡ ἀθυμία μου. Δύναμαι λοιπὸν τώρα νὰ συνομιλήσω ὀλίγον μετὰ τὴν ἀγαπητὴν ἀδελφὴν μου χωρὶς νὰ διακόπτωμαι ἀπὸ διαφόρους περισπασμούς. Ἡ πόλις τῆς Τήνου¹ εἶναι σήμερον μικρὰ σημερινὴ Σμύρνη, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶναι μικρὰ σημερινὴ Σάμος². Τὰ πρόδειπνα, τὰ μετάδειπνα, αἱ περὶ στολισμῶν, περιπάτων... συνομιλίας, δὲν εἶναι μικρὸν ἐδῶ σπούδασμα. Τὰ τέκνα τῆς αὐτῆς μητρὸς, τὰ τέκνα τῆς αὐτῆς Πατρίδος, ἂν καὶ εἶδον εἰς τὸν αὐτὸν τόπον πρώτην φοράν τὸ φῶς, ἂν καὶ ἀναπνέουσιν τὸν αὐτὸν ἀέρα, ἂν καὶ ἐπροικίσθησαν μετὰ τὰ αὐτὰ φυσικὰ προτερήματα, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνον ἔτυχεν νὰ τὸν διδάξῃ δυτικὸς, τοῦτον δὲ ἀνατολικὸς, ἀντιφέρονται ἐδῶ ὅχι ὀλίγον εἰς τὰ τῆς Πατρίδος συμφέροντα· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἤθελε δώσει καὶ τὴν ἰδίαν του ζωὴν, μόνον νὰ μὴν ὑποταχθῇ εἰς τούτον· οὗτος δὲ ἀγαπᾷ μὲν τὴν ἐλευθερίαν, περιμένει ὅμως, ἢ νὰ τὴν δεχθῇ οὐρανόθεν, ἢ νὰ τὴν λάβῃ δι' ἄλλου, καὶ αὐτὸς μένει διόλου ἀδιάφορος θεατῆς... ὦ, Ἑλλάς, πότε θέλεις ἀναστηθῆ! ὦ Ἕλληνας, πότε θέλετε ἀνθρωπισθῆ! Μὴ ἀπελπίζώμεθα ὅμως· ἐπειδὴ καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἐνίοτε συμβαίνουσιν αἱ μεγαλῆτεροι, καὶ θαυμασιώτεροι μεταβολαί. Ποίαν ὑποδοχὴν ἔλαβον ἐδῶ παρὰ τοῦ θεοῦ Σταματελάκη, καὶ τῆς θείας Εἰρηνάκης, τὸ συμπεραίνεις μόνη· μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔρχεται αὐτοῦ ὁ θεὸς Στα-

ματελάκης, καὶ βεβαιῶσαι ἐὰν συμφέρῃ νὰ μετοικήσῃς πρὸς καιρὸν ἐδῶ, ἢ ὅχι, καὶ τότε κάμνεις, ὅ,τι σὲ φωτίσει ὁ Θεός. Τὸ ὄνομά σου, ἀδελφὴ μου, τὸ βιβλίον σου³ εἶναι εἰς ὄλων, γνωστῶν καὶ φίλων τὰ στόματα, αἱ πρὸς τὰς φιλογενεῖς καὶ φιλομούσους τοῦ Χατζῆ Ἀθανασίου⁴ θυγατέρας ἐπιστολαί σου σύρουσι γλυκὰ δάκρυα· ποτὲ δὲν λησμονεῖσαι, ὁμοίως καὶ ἡ ἀνάδοχος σου· ὡς καὶ ἡ Βαβῶ, ἔμαθε, καθὼς με εἶπε, τὰ περὶ σοῦ καὶ χαίρει. Εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, ἀδελφὴ μου, ὅχι μόνον νὰ ὑποβαστάξῃς τὴν τοιαύτην ὑπόληψιν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν αὐξήσῃς· διότι, ὁ Θεὸς σοῦ ἐχάρισεν ὅλα τὰ πρὸς τοιοῦτον τέλος ἀνήκοντα μέσα. Αὐριον, ἢ μετὰ τὴν αὐριον, ἀναχωρῶ ἴσως διὰ Ἰδραν. Ἀποχαιρετῶ πάλιν τὴν Ἄνδρον, καὶ ὑπάγω εἰς τὸ σκοπούμενον⁵. Παρακαλῶ ὅμως τὴν ἀγαπητὴν μου ἀδελφὴν νὰ μὴ λυπῆται διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἐπειδὴ καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν, ὅτι δὲν θέλει εἶναι τόσον πολυχρόνιος ὁ ἀποχωρισμὸς μας. Ἐνδέχεται νὰ καθαρῶνται ταχύτερον ἢ Πελοπόννησος· καὶ τότε εἶναι εὐκόλα ὅλα. Παρακαλῶ πρὸς τούτοις νὰ ἀσπασθῆς ὅλους ἐκ μέρους μου, τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωάσαφ καὶ Δημήτριον, τὰς ἀδελφὰς Λασκαροῦ καὶ Μαρίαν, καὶ τοὺς γαμβρούς μας καὶ τὴν ἀνηψιάν μας, τὴν κυρὰν Μοσχάκην, καὶ τὰς ἐξαδέλφας, τὸν θεῖον Νικολάκην, τὴν κυρὰν Ἀνεζάκην καὶ τὰ ἐξαδέλφιά μας, τοῦ Γιαννάκη τὴν οἰκίαν, καὶ τοῦ Χ' Νικολάκη, ὅλους ἐν γένει ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, ὁμοίως καὶ τῆς Μοσχάκης. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν θέλεις λησμονῆσαι τὸν Δημητρὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ οἰ-

3. Πρόκειται γὰρ τὸ ἔργο τοῦ Ι. Ν. Βουίλλου «Συμβουλαὶ πρὸς τὴν θυγατέρα μου», ποῦ μετέφρασεν ἡ Ευανθία καὶ τυπώθηκε στὸ τυπογραφεῖο τῆς Σχολῆς Κυδωνιῶν στὰ 1820.

4. Πρόκειται γὰρ τὸν πρόκριτο τῶν Κυδωνιῶν καὶ εὐεργετὴ τοῦ Καϊρη Χ' Ἀθανάσιον Χ' Γεωργίου.

5. Ἐννοεῖ τὴ συμμετοχὴν τοῦ στὸν ἀγῶνα. Μετὰ ἕνα σχεδὸν μῆνα στὶς 25 Νοεμβρίου 1821 θὰ ἐκινήσῃ ἀπὸ τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου, γὰρ τὴν ἐκστρατεία εἰς τὸν Ὀλυμπο.

1. Ἀφοῦ ὕψωσε ὁ Καϊρη τὴ σημαία τῆς Ἐλευθερίας στὴν πατρίδα τοῦ Ἄνδρου, πῆγε γὰρ τὸν ἴδιον σκοπὸν στὴν Τήνο καὶ σὲ ἄλλα νησιά.

2. Νὰ φλέγεται δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἴδιον μετὰ τὴ Σάμο πόθο γὰρ τὴν ἐλευθερίαν.

κογένειαν κατ' ὄνομα, καὶ μάλιστα τὴν Μαριγώ, καὶ τὸν Γεώργιον. Τὴν δὲ ἀνάδοχόν σου κυρὰν Ἀνεζάκην ὡς εἰκὸς προσαγορεύω. Ἀσπασαι δὲ καὶ ἐκ μέρους τοῦ θείου Σταματελάκη, καὶ θείας Εἰρηνάκης (οἷτινες ἐκ μέσης ψυχῆς σὲ ἀσπάζονται) πάντας τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους. Πρόσθεες εἰς τοὺς ἀπὸ μέρους μου χαιρετισμούς, καὶ τὸν πρὸς τὴν Χ' Τριανταφυλλιάν, καὶ Ῥήγαιναν. Σὺ δὲ, ἀδελφή μου ἀγαπητή, ἐρῶσο προβαίνουσα εἰς τὸ κρεῖττον, καὶ ἐνθουμουμένη τὸν ἀδελφόν σου Θεόφιλον.

1821 : Ὀκτωβρίου 10 : ἐν Τήνῳ.

Ἀδελφέ μου Δημήτριε, στοχάζομαι, ὅτι δὲν θέλεις λησμονῆσαι νὰ ἐπιμεληθῆς, περὶ ὧσων ὠμιλήσαμε.

2

Ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ διδάσκαλε,

Ἐρχομαι ἤδη ἀπὸ τὴν εὐγενῆ τοῦ κυρίου Ἀ. Μαυρ.¹ οἰκογένειαν τὴν ὁποίαν ὑπήγα νὰ προσκυνήσω. Ἄν ἐδοκίμασα ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου εὐχαριστήσεις, εἶναι μία καὶ αὐτὴ ἀπὸ αὐτάς· διότι ἠξιώθην νὰ ἴδω καὶ νὰ γνωρίσω τοιαῦτα ὑποκείμενα· ἤκουον παρὰ πολλῶν, ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῆς πόλεως καὶ μάλιστα αἱ γυναῖκες φέρονται πολλὰ ὑψηλοφρόνως, εὐρον ὁμως καὶ μητέρα καὶ θυγατέρα πολλὰ διαφορετικὰς παρ' ὅτι φημίζεται. Ὁ εὐγενὴς τρόπος των, ἡ εὐπροσηγορία, μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἐδέχθησαν, μὲ ἔκαμε νὰ τὰς στοχασθῶ, διὰ ἀγαθοπραϊρέτους καὶ καλὴν ἀνατροφὴν ἐχούσας. Μὲ εἶπον, ὅτι σήμερον ἀναχωροῦσι διὰ Ναύπλιον· ὅθεν ἐστοχάσθην νὰ σὲ γράψω, ἂν καὶ προχθὲς καὶ χθὲς σὲ ἔγραψα, διὰ νὰ σὲ εἰδοποιήσω, ὅτι ὑγιαίνομεν πάντες, καὶ διὰ νὰ σὲ κάμω νὰ μεθέξῃς ἀπὸ τὴν προξενηθεῖσαν εἰς ἐμὲ εὐχαρίστησιν· ἐπειδὴ εἶμαι βεβαία, ὅτι ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐχαρίστησις τῆς Ε., εἶναι καὶ τοῦ φίλου ἀδελφοῦ τῆς· εἶναι περιττὸν νὰ εἰπῶ καὶ τὸ ἀνάπαλιν.

Ὁ περιπόθητός μας Δημήτριος, ἡ Σεβασμία Ἀνάδοχός μου, τὸ παιδί, καὶ ἅπαντες οἱ γνωστοὶ καὶ φίλοι ὡς εἰκὸς σὲ προσαγορεύουσιν· ὑγίαινε, ἀγαπητὴ καὶ περιπόθητε ἀδελφὴ, φέρων κατὰ νοῦν τὴν ἀδελφὴν σου.

1825 : Ὀκτωβρίου II : ἐν Σύρα.

E. N.

1. Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

3

Ἀγαπητὴ Εὐανθία,

Ὅτι ἔφθασα αἰσίως εἰς Ἀθήνας, καὶ κατοικῶ εἰς τοῦ ἀγίου Μυρρίνης,¹ ὅς τις καὶ Σὲ εὐχεται, ὡς καὶ τὸν περιπόθητον ἀδελφόν μας, τὴν σεβασμίαν ἀνάδοχόν σου, τὴν Αἰουμνίαν, φιλοξενούμενος καὶ περιποιούμενος ὑπὸ τῆς Σεβασμιότητός του, εἶμαι βέβαιος ὅτι τὸ ἔμαθεν ἡ φίλη ἀδελφή μου· ὅτι δὲ, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἦλθον, ὁσάκις μετριάζει τὸ καῦμα τοῦ ἡλίου, καὶ ὁ πολὺς κονιορτός, ὅς τις πολλάκις κατασταίνει τὴν βάδισιν δύσκολον, προσπαθῶ καὶ τρίτην ἤδη φοράν νὰ ἴδω τὰ λείψανα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια φέρουσιν εἰς τὸν νοῦν τόσας ἀναμνήσεις, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὸ συμπεραίνει· τί δὲ μελέγουσιν αὐτά, ἢ θέλω τὸ γράψαι εἰς κἀνὲν ἀπὸ τὰ ἐπόμενα γράμματά μου, ἢ θέλω τὸ εἰπεῖ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἀγαπητὴν ἀδελφὴν μου· καθότι δὲν ἠξεύρω πόσον θέλω διατρίψει ἀκόμη ἐδῶ. Τὸ ἴδιον θέλω κάμει καὶ περὶ ὧσων μὲ παρήγγειλεν ἡ ἴδια· θέλω ὑπάγει μερικώτερον χάριν αὐτῆς, καὶ ὅπου ἐξωρίσθη ὁ Ἀριστείδης, καὶ ὅπου ἔπαιε τὸ κώγειον ὁ Σωκράτης, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων κτλ., θέλω χαιρετήσαι ὅλους αὐτοὺς τοὺς τόπους ἐκ μέρους τῆς· θέλω ἀκούσει τὰς ἀποκρίσεις των· καὶ θέλω τὰς μεταδώσει εἰς τὴν ψυχὴν ἐκεῖνην, ἣτις τόσῃν ἐλάμβανε καὶ λαμβάνει εὐχαρίστησιν, ἀναλογιζομένη, πόσα ἔπαθον οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θέλοντες νὰ κάμωσι καὶ τοὺς λοιποὺς μετόχους τῶν ἀληθειῶν ἐκεῖνων, ὅσας αὐτοὶ τοῦλάχιστον ἐστοχάζοντο ἐπωφελεῖς εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ συμπεραίνουσα δικαίως καὶ ἐκ τούτων καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν τοιούτων, πόσα θέλουσιν ὑποφέρει, ὅσοι ἀποφασίσουσι ποτὲ νὰ ἔχωσι προκείμενον σκοπὸν τὴν Ἀλήθειαν καὶ τὴν Ἀρετὴν· διότι οἱ ἄνθρωποι ὑπῆρξαν, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, ἀδικοὶ τοῦ Ἀνθρώπου κριταί· καὶ πιθανῶς θέλουσιν ὑπάρξει πολὺν καιρὸν ἀκόμη. Ἄλλ' οἱ ἀληθινοὶ τῆς Ἀληθείας φίλοι δὲν θέλουσιν ἀποκάμει ποτὲ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενοι· καὶ τοῦτο μόνον πρέπει νὰ παρηγορῆ τοὺς διὰ τὴν πρόδοτον τοῦ κακοῦ δυσφοροῦντας. Εἶθε δὲ φίλη ἀδελφή, οἱ ὑπὲρ τῆς Παιδείας ἀγῶνες

1. Σωφρόνιος Μπίστης Ρεματούσης, Ἄνδριος. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1836 ἐγένεν ἐπίσκοπος Ἄνδρου, Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β' 358.

2. Μετὰ τέσσαρα ἀκριβῶς χρόνια θὰ δοκιμάσῃ καὶ ὁ Καίρης τὸ πικρὸ ποτῆρι τῶν διωγμῶν.

προοδεύοντες, νὰ κάμωσιν ὥστε νὰ ἐπιτα-
χύνῃ τὴν ἔλευσίν τῆς ἡ ἐποχῆ ἐκείνη, κα-
τὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι μανθάνοντες, ὅ-
τι ὁ ἀληθινὸς προσδιορισμὸς τῶν εἶναι ἡ
Αἰωνιότης, θέλουσι καταβάλλει ὅλας τῶν τὰς
δυνάμεις εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς διὰ τῆς Ἀ-
ληθείας καὶ τῆς Ἀρετῆς προσγινομένης Εὐ-
δαιμονίας, ἣτις μόνη εἶναι τῆς ἰδίας Αἰω-
νιότητος ἀξία. Χαιρέτησε τὸν περιπόθητον
ἀδελφόν μας, τὴν σεβασμίαν ἀνάδοχόν Σου,
τὴν Αἰσυμνίαν, καὶ ὅλους τοὺς φίλους καὶ
γνωρίμους ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ Σου Θ...

Ἐν Ἀθήναις, 1835 Ἰουνίου 29.¹

Ἀγαπητὴ Εὐανθία,

Εἰς τὴν ἐξορίαν ταύτην², εἰς τὴν ὁποίαν
ἐξωρίσθην, καὶ εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν
ὁποίαν εὐρίσκομαι, μόνην ἀνθρωπίνην πα-
ρηγορίαν, ὅχι μόνον νομίζω, ἀλλὰ καὶ πέ-
πεισμαι, ὅτι ἔχω τὰς καλὰς τῆς φίλης ἀ-
δελφῆς μου ἐπιστολάς· ἢ ἐὰν ἠξεύρη τις
ἄλλην τινὰ δι' ἐμὲ ἀνθρωπίνην παρηγορίαν,
ἂς μὲ τὴν εἰπῇ νὰ τὴν ἐννοήσω· καὶ ἐγὼ
ἀμέσως συγκατατίθεμαι· ἀλλὰ τίς συγγενῆς
ἢ ξένος, τίς γνῶριμος, ἢ ἀγνωστος, δύναται
νὰ μὲ παρηγορήσῃ, ἢ νὰ μὲ ἀνακουφίσῃ
ὅπως οὖν; Ποίαν ἀναψυχὴν δύνανται οἱ ξη-
ροὶ τῶν ἄλλων λόγοι νὰ μὲ δώσωσιν; ὥστε
ἢ οὐδεμία ἀνθρωπίνη παρηγορία μένει εἰς
τὸν ἀδελφόν Σου· ἢ, ἐὰν ὑπάρχη τις, μένει
ἢ ἐκ τῶν καλῶν τῆς φίλης ἀδελφῆς του
προερχομένη ἐπιστολῶν. Ἄν δὲ μὲ ἀφχι-
ρεθῇ καὶ αὐτῇ, τότε ἄλλος δὲν δύναται νὰ
τὴν ἀναπληρώσῃ, ἀλλὰ μόνος, ὅς τις ὅλα
τὰ ἀγαθὰ νὰ ἀναπληρώσῃ δύναται· εἴθε κἂν
ἐκεῖνος νὰ γίνῃ Ἰλεως εἰς ἐμέ· εἴθε νὰ μὲ
ὑποδαστάζῃ καταβεβαρυμένον· εἴθε νὰ μὲ
ἀνακουφίσῃ καταπιεζόμενον, καὶ νὰ μὲ πα-
ρηγορῇ καταλυπούμενον· ἀλλ' ὅ,τι ἐξ ὅλης
ψυχῆς καὶ καρδίας ζητῶ ἀπὸ τοῦ ἀπειρον
ἐλεός του, εἶναι νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ τὰς εὐλο-

1. Στις 25 Ἰουνίου εἶχεν ὁ Καϊρὴς ἀπευθύνει στὸν
Βασιλέα Ὁθωνα τὴ γνωστὴ ἐπιστολὴ με τὴν ὁποίαν
ἐδήλωνε ὅτι δὲν ἀποδέχεται τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ
Σωτήρος, ποῦ τοῦ εἶχεν ἀπανεμηθῆ. «Τολμῶ, γράφει,
νὰ τὸ προσφέρω... εἰς ὁποιοδήποτε ἄλλον ὁμογενῆ
μου, ἀξίον, τοιοῦτου ἀριστείου...». Βλέπε Δ. Πασχάλη,
Θεόφιλος Καϊρὴς σ. 56 κέ.

2. Κάνει ἐντύπωση πῶς, τὴν Ἄνδρῳ, ὅπου καὶ τὸ
Ὁρφανοτροφεῖο, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια ἐγίναν τὸν
ἴδιον ἀκριβῶς μῆνα ποῦ γράφει τούτῃ τὴν ἐπιστολὴ
(Σεπτέμβριος τοῦ 1835), πῶς τὴν αἰσθάνεται ἐξορία.
Τόσο, φαίνεται, νοιώθει μόνος.

γίας του εἰς τοὺς ὑπ' ἐμοῦ ἐγκαταλειφθέντας,
διὰ νὰ μετριάσῃ κἂν ἢ ἐκ τῆς ἐγκαταλεί-
ψεως αὐτῆς ἀνυπόφορος ὀδύνη μου. Χαί-
ρεις, λέγεις, τότε, ὅταν μανθάνῃς, καὶ διότι
μανθάνεις τὴν ὑγείαν μου, ὡς ἐκ τῶν ἐπι-
στολῶν μου· ἀλλὰ τότε χαίρε ἀληθῶς, φίλη
ἀδελφῆ, ὅτε καὶ ὁ ἀδελφός Σου ἀρχίσῃ νὰ
χαίρῃ· ἀλλ' ἡ ἀληθινὴ χαρὰ δὲν ἐγείνεν,
ὡς φαίνεται, διὰ τοῦτον τὸν κόσμον.

Ἐλαβον τὰ δύο τετράδια τῆς μεταφρά-
σεως Σου τυπωμένα¹. Ὅσον ἀναγινώσκω
τὴν μετάφρασιν ταύτην, τόσον πείθομαι, ὅτι
θέλει ὠφελῆσαι κατὰ πολλοὺς λόγους. Ἴσως
μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας περάσω εἰς τὸ ἐ-
πάνω κάστρον² μετὰ τοῦ θεοῦ διὰ νὰ ἰδῶ
τὴν ἀδελφὴν μας· διατρίψας δὲ ἐκεῖ μίαν
ἢ τὸ πολὺ δύο ἡμέρας καταβαίνω πάλιν.
Ἄν ἀγαπᾷς, φανέρωσέ με περὶ τοῦ κυρίου
Λασκαράκη, ἂν εἶναι εἰσέτι αὐτοῦ, ἢ ἂν
ἀνεχώρησε, καὶ διὰ ποῦ. Ὁμοίως καὶ περὶ
τοῦ κυρίου Κουμπάρη. Τὸν περιπόθητον
ἀδελφόν μας ἀσπάζομαι ἀπὸ καρδίας, τὴν
δὲ σεβασμίαν ἀνάδοχόν Σου, τὴν Αἰσυμνίαν
καὶ τὴν φίλην Σοι Μ. ὡς εἰκὸς προσαγορεύω.

Ὁ ἀδελφός Σου Θ.

Ἐν Ἄνδρῳ, 1835 Σεπτεμβρίου 28

Ὁ θεὸς Σᾶς εὐχεται· ὁ Ἰωάσαφ καὶ ὁ-
λοὶ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι Σᾶς χαιρετοῦσι.
Ἐλάδομεν ὅσα ὁ ἀδελφός μας ἔστειλε με
τὸν Χούλην. Ἐλάδομεν προσέτι ἀπὸ τὸν
Ἀλεξανδρὴν Ζερμπίνον δραχ. 25, καὶ ἀπὸ
τὸν Νικόλαον Γούναρην δραχ. 27 λεπτ. 19.

5

Ἀγαπητὴ Εὐανθία,

Περικυκλοῦμαι ἀπὸ πλῆθος ἐπιστολῶν·
μία μόνη μεταξὺ αὐτῶν καὶ μὲ ἐγγίξει, καὶ
μὲ παρηγορεῖ, καὶ μὲ καθιστᾷ ἱκανὸν νὰ
ἀντέχω εἰς τόσας ἀλλεπαλλήλους ταραχάς,
αἱ ὁποῖαι ἀκαταπαύστως μὲ ἐπέρχονται.
Εἰς ταύτην ἐπιθυμῶ νὰ ἀποκριθῶ τῶνόντι
καὶ νὰ εὐχαριστήσω τὴν γράφουσαν, εἰς ἐ-
κείνας νὰ εἰπῶ τι, καὶ οὔτε τὸ ἐν δύναμαι
νὰ κάμω, οὔτε τὸ ἄλλο. Ἄλλ' ὡς μεγίστη θυ-
σία, ἀπὸ ὅσας ποτὲ ἠδύνατο ὁ ἀδελφός Σου

1. Πρόκειται γιὰ τὴν μετάφραση τοῦ ἐγκωμίου τοῦ
Μάρκου Αὐρηλίου ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ ρητορὸς καὶ μέλους
τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

2. Τὸ Κόρθι (Κόρθιον).